

MATERIAALIA VAPAAEHTOISTOIMINTAAN

– LapsiArkki-hanke yhden vanhemman perheiden tukena

Aurora Haarni

Inka Junttila

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Haarni, Aurora & Junntila, Inka. Materiaalia vapaaehtoistoimintaan – LapsiArkki-hanke yhden vanhemman perheiden tukena. Helsinki, syksy 2017, sivuja 50, liitteitä 2. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa materiaalia vapaaehtoisten perehdytyskoulutukseen Kirkkohallituksen LapsiArkki-kehittämishankkeelle. LapsiArkki-hankkeessa kehitetään evankelis-luterilaisissa seurakunnissa tehtävää vapaaehtoistoimintaa. LapsiArkki-hankkeen toiminta keskittyy yhden vanhemman perheiden kanssa tehtävään työhön. Tavoitteenamme oli luoda materiaalia kolmeen koulutuskertaan, kolmesta eri teemasta, jota hankkeessa haluttiin painottaa. Teemat ovat vapaaehtoistoiminnan arvoja, arvostava kohtaaminen, sekä vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen. Lisäksi tavoitteena oli sellaisen mallin tuottaminen LapsiArkki-hankkeen vapaaehtoistoimintaan, jota kukin seurakunta voi soveltaa sopivaksi omaan toimintaansa ja tarpeisiinsa. Materiaali sisältää myös kuvauksen mentoritoiminnasta, joka on yksi hankkeessa toteutettava vapaaehtoistoiminnan muoto.

Opinnäytetyössämme esittelemme keskeisiä ilmiöitä aiheen teoreettisesta viitekehuksesta. Esittelemme yhteistyötahon, vapaaehtois- ja mentoritoimintaa sekä oman opinnäytetyöprosessimme vaihteet sekä keskeiset sisällöt vapaaehtoistoimintaan tarkoitettua perehdytyskoulutusmateriaalista.

Tässä opinnäytetyössä yhden vanhemman perheen ja yksinhuoltajan määritelmä mukailee hankkeessa käytettävää määritelmää, jossa keskeistä on vanhemman kokemus siitä, että hän on yksin vastuussa tai päävastuussa perheen arjesta. Opinnäytetyö oli kehittämispainotteinen produktio, jossa perusteltiin lähteistetysti produktioprosessin vaiheita ja sen aikana tehtyjä ratkaisuja. Prosessin aikana produkti jätettiin hankkeen projektipäällikön arvioitavaksi, jotta lopputulos palvelisi mahdollisimman hyvin kehittämishankkeen tarvetta. Itse produkti on sisällytetty opinnäytetyöhön liitteenä.

Asiasanat: vapaaehtoisuus, vapaaehtoistoiminta, mentorointi, yhden vanhemman perheet, yksinhuoltajuus, arvot, arvostava kohtaaminen, vapaaehtoistoiminnan rajaaminen, omasta jaksamisesta huolehtiminen, LapsiArkki-hanke.

ABSTRACT

ABSTRACT

Haarni, Aurora and Junttila, Inka. Material for volunteer work in the context of supporting single parents. 50 p., 2 appendices. Language: Finnish. Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to produce educative material for familiarizing volunteers in the context of LapsiArkki-project which aims to support single parents and their families, administered by The National Church Council. Especially, the aim was to produce material for three separate educational meetings, each with its own theme. The project management had selected the themes according to what the project aimed to specifically emphasize. Furthermore, the goal was to produce a simulation of a mentoring process that can be easily adapted to each parish's needs and activities in The Evangelical-Lutheran church across Finland. The themes are: values in the context of volunteering, a respectful encounter and sustaining one's well-being in the context of volunteering.

In this thesis, was referred to a single parent as a parent with the main responsibility of the dependent(s) in joint custody or a parent who is the only caretaker of the dependent(s). The reference in the study is consistent with the reference of single parents in the LapsiArkki-project, which is that the key factor is the parent's own experience of being responsible for the family alone.

Keywords: volunteering, voluntary activities, mentoring, a single parent, values, respectful encountering, and sustaining one's well-being.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAPSIARKKI-HANKE	8
2.1 Mitä?.....	8
2.2 Kenelle?	9
2.3 Miten?.....	11
3 VAPAAEHTOIS- JA MENTORITOIMINTA.....	13
3.1 Vapaaehtoistoiminta	13
3.1.1 Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat ja motiivit	15
3.1.2 Vapaaehtoistoiminnan rajat	15
3.1.3 Diakonisen vapaaehtoistoiminnan taustaa.....	16
3.1.4 Vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuus	17
3.2. Mentoritoiminta	18
3.2.1 Mentoritoiminnan lähtökohdat	18
3.2.2 Mentoritoiminnan järjestäminen	19
3.2.3 Mentoritoiminnan malli	19
4 VAPAAEHTOISTOIMINTA SEURAKUNNISSA	21
4.1. Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaukset 2015.....	21
4.2 Tarpeet, resurssit ja tavoitteet	22
4.3 Organisaatio, vastuu ja tiedottaminen	22
4.4 Toimijoiden välinen yhteistyö.....	24
4.5 Uusien vapaaehtoisten tavoittaminen ja vapaaehtoisten välitys.....	24
5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	26
6 TEEMAT JA KOULUTUSMATERIAALI	28
6.1 Vapaaehtoistoiminnan arvoja	29
6.2 Arvostava kohtaaminen.....	31
6.3 Vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen	33

7 TAVOITTEET	35
8 POHDINTA	36
LIITE 1: Sopimus opinnäytetyön yhteistyöstä	42
LIITE 2: Materiaalia vapaaehtoistoimintaan	43

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme yhteistyötahona oli LapsiArkki-hanke, joka on Kirkkohallituksen hallinnoima ja ME-säätiön rahoittama hanke, jonka kohderyhmänä ovat yhden vanhemman perheet. Hankkeen tavoitteena on yhden vanhemman perheiden hyvinvoinnin tukeminen. Tavoitteeseen pyritään kehittämällä uusia toimintamuotoja työalat ylittävän kohdennetun työn kautta.

Työmme asemoitui mielenkiintoisella tavalla sosiaali- ja kirkon alan leikkauspisteeseen. Koimme tämän kehittämispainotteisen produktin prosessin eri vaiheineen ammatillisesti mielekkään haastavana. Se mahdollisti perehtymisen eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön, sekä uusien toimintamallien luomiseen.

Opinnäytetyönämme teimme LapsiArkki-hankkeelle materiaalia vapaaehtoisten perehdytyskoulutukseen. Kyseessä oli tehtäväkohtainen perehdytyskoulutus hankkeen parissa toimiville vapaaehtoisille, sekä seurakuntien työntekijöille. Materiaali vapaaehtoisten koulutukseen sisältää kolme teemoitettua kokonaisuutta, jotka ovat suunniteltu yhteistyötahon kanssa palvelemaan hankkeen tavoitteita ja painotuksia. Teemat ovat: vapaaehtoistoiminnan arvoja, arvostava kohtaaminen ja vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen produktio, jossa perustelemme lähteistetysti produktioprosessin vaiheita, ja sen aikana tehtyjä ratkaisuja. Tuottamamme materiaali on opinnäytetyömme liitteenä.

Opinnäytetyössämme esittelemme alkuun LapsiArkki-hankkeen toimintaympäristöineen ja tavoitteineen. Olemme rajanneet työmme teoriaosuutta käsittelemään keskeisiä sisältöjä liittyen tuottamaamme materiaalipakettiin. Ydinsisällöt ovat yksinhuoltajuus, siten kuin se hankkeessa määritellään, vapaaehtoistoiminta, sen organisointi seurakunnissa sekä mentoritoiminta hankkeen kontekstissa.

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen produkti, jossa yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimuksiin nojaavan teoretiedon keinoin. Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä uusia toimintatapoja ja malleja kootaan osana laajempaa hanketta. Sen tavoitteena on käytännön toiminnan hahmottaminen ja mallintaminen. Produktiossa kehitetään tuote, jota voidaan hyödyntää käytännön. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010.) Opinnäytetyömme koostuu siten varsinaisesta tuotoksesta ja siihen liittyvästä kirjallisesta raportista.

Kiinnostuimme aiheesta sen ajankohtaisuuden ja työalat ylittävän näkökulman takia. Yhtenä sosiaalialan kehityssuuntana näyttäytyy entistä saumattomammin yhteistyö eri toimijoiden, ammattihenkilöiden ja vapaaehtoisten kesken. Sosiaalityötä tehdään rajallisin resurssein, mutta sen toivotaan olevan mahdollisimman vaikuttavaa. Toimimalla yhdessä siten, että kaikki hahmottavat oman vastuualueensa lisäksi myös kokonaisuuden, mahdollistetaan uusien toimintatapojen ja työkäytäntöjen juurtuminen työalat ylittävään tulevaisuuden yhteistyöhön.

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena on kannustaa kaikkia toimijoita pohtimaan työalat ylittävän työotteen kehittämistä sekä hyödyntämään vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia.

2 LAPSIARKKI-HANKE

Tässä pääluvussa esittelemme LapsiArkki-hankkeen lähtökohdat, toimintaympäristön sekä kohderyhmän.

2.1 Mitä?

Idea hankkeen toteuttamisesta syntyi asiakaslähtöisesti kentällä ilmenneestä tarpeesta. Keväällä 2016 järjestetyssä Kaupunkilaisten kirkko –verkkokeskustelussa osallistujille annettiin mahdollisuus osallistua toiminnan kehittämiseen. Verkkokeskustelu kutsui kaupunkilaiset ottamaan kantaa ja osallistumaan seurakuntien toiminnan kehittämiseen keväällä 2016. Kaupunkilaiset antoivat yli tuhat ideaa siitä, mikä helpottaisi heidän arkensa sujumista. Vastauksissa nousi esiin kohtaamisen tarve ja välittämisen kaipuu. Ystävien ja perheen merkitys on suuri, mutta toisaalta yksinäisyys on monen peikkona. Nykypäivän kiireen rinnalle kaivataan apukäsiä ja rauhoittumista sekä tasapainottavaa voimaa. Kommenteissa ja ehdotuksissa toistui toive lapsiperheiden arjen helpottamisesta. Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasioiden yksikössä mietittiin rahoitusmahdollisuuksia uudenlaisen toimintamallin kehittämiseen ja syksyllä rahoittajaksi kaksivuotiselle toimintakaudelle vahvistui Me-säätiö. (Malmivaara 2017.)

Me-säätiö rahoittaa muutosinvestoinnein erilaisten syrjäytymistä ehkäisevien mallien kehittämistä, ja on tunnistanut kirkon perhetyön merkittävän roolin ja potentiaalin. Investoinneillaan Me-säätiö tavoittelee uudenlaisia työskentelytapoja, tuloksellisuutta ja mitattavia vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Ajatuksena on, että vanhempien hyvinvointia tukemalla vaikutukset heijastuvat suoraan lasten ja koko perheen hyvinvointiin. (Malmivaara 2017.) Hanke toteutuu yhteistyössä Väestöliiton ja Nuori Kirkko ry:n kanssa, rahoittaja ja yhteistyökumppanit ovat asianmukaisesti edustettuina hankkeen ohjausryhmässä (Kirkkohallitus 2017b).

LapsiArkki-hankkeen toiminnan lähtökohtainen ajatus on ollut tukea yksinhuoltajan jaksamista tarjoamalla yksinhuoltajalle oma hetki lastenhoitoavun turvin. Halutessaan yksinhuoltaja saa lisäksi keskusteluapua, ohjausta ja tukea seurakunnan työntekijöiltä, vapaaehtoisilta ja vertaisilta. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan alueelliset tarpeet ja kehitetään edelleen toimintaa palautteen pohjalta. Hankkeessa luodaan myös vertais- ja vapaaehtoistoiminnan mallit hyödyntäen hyviksi havaittuja, tarkoituksenmukaisia käytäntöjä. (Malmivaara 2017.)

Hankkeen keskeisimpinä tavoitteina on kehittää seurakunnille uudenlainen toimintamalli yhden vanhemman perheiden arjen tukemiseksi ja ulkopuolisuuden ehkäisemiseksi (Kirkkohallitus 2017). Toimintamallia toteutetaan seurakuntien kautta yhteistyökumppaneiden kanssa (Malmivaara 2017).

Yhteistyömme LapsiArkki-hankkeen kanssa alkoi keväällä 2017 hankkeen käynnistyessä. Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda yhteistyökumppanille materiaalipaketti vapaaehtoistoimintaan yksinhuoltajien tueksi. Kokoamaamme materiaalia voi hyödyntää myös muussa vapaaehtoisten kouluttamisessa.

2.2 Kenelle?

Yksinhuoltajiin liittyvä tutkimus on Suomessa keskittynyt perinteisesti yksinhuoltajien työllisyyttä ja taloudellista hyvinvointia koskeviin aineistoihin. Vasta 1990-luvun lopulla on alettu tuottamaan enemmän tietoa, jossa on painottunut entistä enemmän perhepoliittiset kysymykset, koettu vanhemmuus ja lapsuus sekä perheen arki käytännön tasolla. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 10–11.)

Suomessa on yli 180 000 on yhden vanhemman perhettä (SVT 2017). Yksinhuoltajuuden määritelmä ei ole aivan yksiselitteinen perhetilanteiden moninaisuuden vuoksi: lapsen vanhemmilla voi virallisesti olla sopimus yhteishuoltajuudesta, mutta käytännön tasolla tilanne voi olla se, että vain toinen vanhemmista huolehtii lapsen arjesta ja tavoitteista. On olemassa lähivanhemmuutta, etävanhemmuutta, uusperheitä ja muuttuvia perhetilanteita, jotka entisestään mutkistavat

määritelmää. (Normia 2010.) Yksinhuoltajuus voi olla myös alusta asti suunniteltu perhemuoto (Emma & Elias 2017).

Historiallisesti tarkasteltuna yksinhuoltajuuteen liittyy Suomessa vahvasti sosiaalinen stigma. Yksinhuoltajista käytettyjen kielellisten ilmauksien määrää tarkasteltaessa ei voi olla kiinnittämättä huomiota niiden leimaavuuteen. Eri aikakausina käytetyt termit ovat osaltaan vahvistaneet käsitystä siitä, että yksinhuoltajat, sekä heidän lapsensa kuuluvat yhteiskunnan marginaaliin ja ovat joko syrjäytyneitä tai syrjäytymisuhan alla. 1960-luvulla virallisissa asiakirjoissa yksinhuoltajaperheisiin viitattiin esimerkiksi käsitteillä tynkäperhe, vajaa perhe ja poikkeava perhe. Yksinhuoltajuuden yleistyessä 1970-luvulla termiksi vakiintui hieman neutraalimpi yksinhuoltaja. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11.)

Käsitteenä yksinhuoltaja on terminologinen saippuapala, jonka määritelmä vaihtelee sen mukaan, millä perustein ja ehdoin käsitettä rajataan. Esimerkiksi perhetilastoissa asumisjärjestelyt ovat määrittävä tekijä: yksin lastensa kanssa asuva on niin kutsuttu yhden vanhemman perhe. Perhetilastojen määritelmän ulkopuolelle jäävät siten varsinaiset huoltajuuspäätökset. Perheiden moninaistuminen, vaihtelevat asumisjärjestelyt, sekä varsinainen, koettu vastuunjakaminen vanhempien kesken mutkistavat määrittelyä entisestään. Avoliittojen ja uusperheiden yleistyessä elatusvelvollisuus ja yhteishuoltajuuteen liittyvä vastuun jakaminen on yhä monimutkaisempi verkosto. (Haataja 2009, 47.) Yleiskielessä yksinhuoltajaperheellä viitataan perheeseen, jossa asuu yksi vanhempi ja vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Tätä määritelmää käyttää myös Tilastokeskus (2016).

LapsiArkki-hankkeessa keskeisin määrittävä tekijä on yksilön oma kokemus yksinhuoltajuudesta. Toimintaan osallistumisen ainoa edellytys on kokemus siitä, että kantaa yksin päävastuun perheen lapsen tai lasten arjesta. Ajatuksena on, ettei yksinäisyyden kokemus ja vastuun epätasa-arvoinen jakautuminen aina näy virallisissa päätöksissä, tilastoissa tai sopimuksissa. Yhtä lailla avio- tai avoliitossa elävien kokemukseen vanhemmuudesta voi liittyä yksinäisyyttä johtuen vaikkapa puolison ulkomaankomennuksesta tai päihde- tai mielenterveysongelmista. (Malmivaara 2017.)

2.3 Miten?

LapsiArkki-hankkeessa kehitettävää toimintamallia kehitetään yhteensä kaksi vuotta ja sen tuotokset ovat vapaasti kaikkien seurakuntien hyödynnettävissä. Vuosille 2017–2018 ajoittuvan pilotointivaiheen aikana kaksikymmentäviisi seurakuntaa ympäri Suomen osallistuvat toimintamallin testaamiseen ja kehittämiseen. Luotu toimintamalli on mahdollista ottaa käyttöön kaikkiin evankelis-luterilaisiin seurakuntiin osana kirkon diakonia-, kasvatus- ja perhetyötä. (Kirkkohallitus 2017b.)

Mukaan valitut seurakunnat ovat toimintaesimerkkeineen ja kokemuksineen edelläkävijöitä uudenlaisen toiminnan luomisessa ja arvioinnissa. Jokainen seurakunta voi ottaa käyttöönsä tuotettuja malleja tavalla, joka parhaiten sopii omaan yhteisöön. Toimiviksi havaittuja käytäntöjä on vastavuoroisesti mahdollista jakaa muiden hyödynnettäväksi. (Malmivaara 2017.)

Osa tämänhetkisistä piloteista on yksittäisten seurakuntien, osa kolmen seurakunnan yhteisiä hankkeita. Toiminnan ideoinnissa ja toteutuksessa kuullaan perheiden tarpeita, ja tuodaan näkyväksi myös alueellisia, seurakuntakohtaisia toimivia käytäntöjä tehdä kohdennettua perhetyötä työalat ylittävällä työotteella. (Kirkkohallitus 2017b.)

Kestoltaan kaksivuotinen hanke on jaettu neljään toimintavaiheeseen. Ensimmäisessä eli toiminnan käynnistämisympäristössä oli mukana kolme pilottiseurakuntaa sitoutunut mukaan hankkeeseen kehittämään toimintaa. Tammikuussa 2017 käynnistyi kilpailutus avoimella haulla kaikille seurakunnille, jolloin osallistumisesta kiinnostuneita seurakuntia pyydettiin kertomaan mahdollisista yhteistyötoistoistaan, seurakunnan resursseista, tiloista ja motivaatioista, sekä toteutussuunnitelmastaan. Hakuajan päätyttyä keskustelua projektin toteuttamisesta käytiin kaikkien hakemusten lähettäjien kanssa, sillä lopputulemalla, että pilotointiin osallistui 21 kokonaisuutta, yhteensä 25:sta seurakunnasta ympäri Suomea. (Malmivaara 2017.)

Hankkeen toisessa vaiheessa syksyllä 2017 toiminta lähes kaikissa seurakunnissa käynnistyy. Toiminta näyttäytyy eri paikoissa erilaisena, ja se muovautuu tiedonkeruun pohjalta alueellisten tarpeiden ja toimijoiden mukaan. Muutama seurakunta on käynnistänyt toimintaa jo kevätkaudella, mutta toinen puolivuotiskausi on varsinainen toiminnan käynnistysvaihe. Toisen vaiheen tavoitteena on myös työstää materiaalia vertaistukiryhmiin ja koota kokemuksia piloteista. (Malmivaara 2017.)

Kolmannessa vaiheessa toimintaa arvioidaan ja kehitetään palautteen ja havaintojen perusteella. Tavoitteena on, että vertaisryhmille tuotettu materiaali otetaan koekäyttöön kaikissa vertaistukiryhmissä. Viimeisessä vaiheessa keskitytään toiminnan skaalautumiseen. Toimintamallin juurtumista voi edesauttaa erilaisin keinoin. Toimialat ylittävä työote ja yhteistyö kuntien kanssa on yksi tapa juurruttaa toimintamallia rakenteisiin. Lisäksi toimintamallia voi yrittää juurruttaa tuleviin LAPE-perhekeskuksiin, joihin lapsi- ja perhepalvelut tullaan keskittämään. Toiminnan jatkuminen edellyttää myös koordinoinnin sisällyttämistä jonkun työnkuvaan Kirkkohallituksen lapsi- ja perheasioiden yksikössä. Näin työmuotoa olisi mahdollista ylläpitää, arvioida, kehittää ja koota jatkossakin. (Malmivaara 2017.)

3 VAPAAEHTOIS- JA MENTORITOIMINTA

Opinnäytetyötämme varten perehdyimme vapaaehtois- ja mentoritoimintaan ja siihen liittyvään terminologiaan. Tuottamaamme materiaalipakettiin liittyen tarkastelimme vapaaehtois- ja mentorointitoiminnan teoreettista pohjaa, jotta pystyimme laatimaan mallin vapaaehtoistoiminnan perehdytyksen järjestämiseen LapsiArkki-hankkeessa.

3.1 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta on laaja ja alati muuttuva yhteiskunnallinen segmentti, joka on hyvin aikasidonnainen. Se muovautuu aikansa näköiseksi yhteiskunnallisten ilmiöiden muovaamana, mutta vastavuoroisesti muokkaa myös yhteiskuntaa ja sen ilmapiiriä. Vapaaehtoistoinnasta ja kansalaistoinnasta käytävässä keskustelussa esiintyvät sosiaali- ja diakoniatyön ammattilaisten, kansalaisten, tutkijoiden ja päättäjien äänet. Aiheena ovat monesti vastuun- ja työnjako ammattilaisten ja vapaaehtoisten kesken. Poliittiset päättäjät ovat usein kiinnostuneita vapaaehtoistoinnasta kansalaisten tarjoamana ja tuottamana ilmaisena resurssina. Kansainvälisissä vertailuissa suomalainen vapaaehtoistoiminta on hyvää tasoa, erityisesti kirkon piirissä toteutuva vapaaehtoistyö on Euroopan kattavassa vertailussa kärkitasoa. (Nylund & Yeung 2005, 13–14.)

Vapaaehtoistoinnin muotoja ovat yhteiskunnallisen tilanteen ja muutoksen eri vaiheissa olleet esimerkiksi talkootyö, hyväntekeväisyys, armeliaisuus, vapaa huoltotyö, sekä myöhemmin vapaaehtoisuus, vapaaehtoistoiminta ja vapaaehtoistyö. Vertaistoimintaa on puolestaan kuvattu termein vertaistuki, oma-apu, keskinäinen tuki, itseapu ja vastavuoroinen apu. Vertais- ja vapaaehtoistoiminta ovat molemmat auttamisen muotoja, joita erottaa ensin mainitun perustuminen yhteiseen kokemukseen ja jälkimmäisen perustuminen eri lähtökohdista tulevien osapuolten vuorovaikutukseen. Työskentely toteutuu kuitenkin niin, ettei asetel-

maksi muodostu hierarkkinen auttaja-autettava-dynamiikka, vaan toisiaan täydentävä, dialogissa syntyvä tieto, jonka perustana ovat juuri henkilöiden keskenään erilaiset lähtökohdat. (Nylund & Yeung 2005, 14–15.)

Tutkimukset ovat osoittaneet vapaaehtois- ja kansalaistoimintaan osallistumisen ja osallisuuden lisäävän tietoisuutta omista oikeuksista, sekä yhteiskunnallista aktiivisuutta. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet myös, että valtaosa hoiva-alan palkallisista ja palkattomista työntekijöistä kuuluu alisteisessa asemassa oleviin ihmisryhmiin, kuten naisiin ja erilaisiin etnisiin vähemmistöihin. Asetelma tällaisenaan tukee ja tuottaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. (Nylund & Yeung 2005, 19.)

Väestörakenteen muutos ja väestön vanheneminen näkyvät myös vapaaehtoistoiminnan kentällä: nuorten vapaaehtoisten rinnalla toimii alati kasvava iäkkäiden vapaaehtoisten ryhmä. Muutokset väestörakenteessa luovat myös uusia ympäristöjä ja toimintatapoja vapaaehtoistoiminnan kulttuuriin. (Nylund & Yeung 2005, 20). Vapaaehtoistoiminnan tutkimukseen kaivataan kvantitatiivisten tutkimusten tueksi lisää laadullista tutkimusta tuomaan esille toimijoiden kokemustietoa, sekä toimijuuden roolia osana ihmisen elämäntulkua. Tutkimustrendinä näkyy myös teoria-, kokemus- ja ammattitiedon lomittaisuus, mikä luokin kokonaisvaltaisempaa tietoa vaikeasti analysoitavasta aihepiiristä. (Nylund & Yeung 2005, 23.)

Kirkon tulevaisuuden kannalta vapaaehtoistoiminnalla on erityinen merkitys. Jo tällä hetkellä tilanne on se, ettei kirkko pysty laajentamaan ja kehittämään toimintaansa rekrytoimalla seurakuntiin lisää työntekijöitä. Tämä on painava argumentti sille, ettei kirkolla ole nyt tai tulevaisuudessa varaa olla huomioimatta jäsentensä osaamista. Keskinäinen erilaisuus näkyy kirkon vapaaehtoistoimijoiden keskuudessa. Yhdessä toimimalla he rakentavat osallisuuden yhteisöä kukin henkilökohtaisella panoksellaan. Vapaaehtoistoiminta voi siten sekä mahdollistaa yksilön oman hengellisyysensä toteuttamisen, kuin tarjota myös mahdollisuuden vapaaehtoisuuteen yhtenä monista toiminnan organisoijista. Tässäkin tapauksessa toiminta voi avata ovia kirkon arvomaailmaan tai kannustaa oman arvomaailman pohtimiseen. (Kirkkohallitus 2010, 52.)

3.1.1 Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat ja motiivit

Tutkimusten mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen lähtökohtia ja motiiveja ovat tekemisen halu, uudenlaisen sisällön hakeminen omaan elämäntilanteeseen, uuden oppiminen, uusien sosiaalisten suhteiden solmiminen, halu auttaa muita ja ihmisen tarve kuulua johonkin. Vapaaehtoinen voi toimia vertaistukena, mutta myös saada vertaistukea toiminnallaan. Vapaaehtoistoimintaan kukaan osallistuu omien resurssiensa ja ehtojensa puitteissa. Vapaaehtoisilla ei ole samanlaista sitoutumisvelvollisuutta, eikä vastuunkantoa samoin kuin palkkatyössä olevilla. (Harju ym. 2001, 36–37.) Vapaaehtoistyö voi olla mielekästä toimintaa, jolla voi kokea identiteettinsä ja elämänsä uudella tavalla merkitykselliseksi ja tätä kautta ylläpitää omaa toimintakykyään. Vapaaehtoistyö voi antaa mielekästä vapaa-ajan toimintaa ja olla hyvä vastapaino ammatilliselle työlle. Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat ja motiivit ovat sekoitus ihmisen omista tarpeista liitettynä haluun toimia toisen hyväksi. (Kirkkohallitus 2015, 5.)

3.1.2 Vapaaehtoistoiminnan rajat

Vapaaehtoinen on kanssakulkija, jonka osaaminen perustuu elämäkokemukseen ja tietoon samasta tilanteesta ja siitä selviytymisestä. Vapaaehtoistoiminta on vastavuoroista toimintaa, johon kumpikin osapuoli tuo oman sisältönsä. Vapaaehtoistoiminta täydentää ammatillista työtä, mutta ei ole sidottu virka-aikaan. Tämän lisäksi vapaaehtoistoiminta on aina palkatonta, joskin joitain kulukorvauksia on mahdollista saada. Ammatillisen ja vapaaehtoistoiminnan rajat ovat muuttuvia, mikä mahdollistaa uusien tukiyhdistelmien syntyä. Ammatillisen työn lähtökohtiin kuuluu kuitenkin ammatillinen koulutus, tietämys omasta työorganisaatiosta, työkokemus ja lainsäädännön tuntemus, joten vapaaehtoistoiminta ei voi kokonaisuudessaan korvata ammatillista työtä. Vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen työn rajat tulee olla selvillä kaikille toiminnassa oleville osapuolille; sekä vapaaehtoisille, ammattilaisille että myös vapaaehtoistoiminnan kohteille. (Harju ym. 2001, 37–39.)

3.1.3 Diakonisen vapaaehtoistoiminnan taustaa

Kirkon vapaaehtoistoiminta kumpuaa Uuden testamentin ja Jeesuksen opetuksesta lähimmäisten auttamisesta (Harju ym. 2001,17). Sana diakonia tulee kreikan kielestä ja tarkoittaa palvelua. Diakoniatyö taustoittuu jo varhaisen kirkon käytäntöihin. Diakoniatyö oli huolehtimista köyhistä, sairaista, leskistä ja orvoista. Kirkon eri vaiheiden aikana vastuu diakoniasta on siirtynyt seurakunnan jäseniltä kirkolle, kirkolta luostareille, ja luostareilta edelleen eteenpäin kaupunkien ja kuntien vastuulle. Luterilaisen yhteiskuntateorian mukaan esivallan tehtävänä oli huolehtia vähävaraisimmista ja heikompisaisista. Suomessa seurakuntien kirkkoherrojen vastuulla oli järjestää köyhäinhoito, kunnes 1800-luvun lopulla vastuu siirtyi kunnille. Organisoidun auttamistoiminnan rinnalla ajatus seurakuntalaisten velvollisuuksista pitää huolta vähäosaisista säilyi. Vaikka vastuu oli kunnilla, diakoniatyöllä oli vahva jalansija kirkon toiminnassa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Suomeen perustettujen diakonissayhdistysten myötä käynnistyi vapaaehtoinen diakoniatoiminta. Ompeluseurojen ja talkoiden avulla hankittiin varoja niin sairaiden, köyhien kuin vanhusten auttamiseen mutta myös raittiuden edistämiseen. Helsingin Rouvasväen yhdistyksen hyväntekeväisyystoimintaa laajentaneen Aurora Karamzin aloitteesta perustettiin ensimmäinen diakonialaitos Helsinkiin vuonna 1867. (Harju ym. 2001, 45–47.)

Helsingin Diakonissalaitoksen toiminta alkoi kulkutautisairaalan ja nuorten naisten kouluttajana huono-osaisten auttajiksi, diakonissoiksi. Toiminnan ytimessä oli rohkea diakoniatyö. Aurora Karamzin halu elää uskoaan ja osoittaa lähimmäisenrakkautta mahdollisti toiminnan, joka jatkuu edelleen diakoniatyön ytimessä. Yhteiskunnalliset muutokset ovat muokanneet Helsingin Diakonissalaitoksen toimintaa sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana, mutta alkuperäisen ajatuksen mukainen tehtävä ihmisten auttamisesta kantaa edelleen. (Paaskoski 2017, 5-34.)

Vuonna 1913 Kirkolliskokouksen hyväksymän kirkkolain lisäyksen jälkeen diakonia tunnustettiin seurakuntien toiminnaksi ja 1964 kirkkolain muutoksen myötä

diakonia säädettiin koskemaan seurakuntien lisäksi jokaista seurakunnan jäsentä. Tämän lisäksi suomalaisen yhteiskunnan muutokset 1960-luvun lopulla johtivat organisoidun vapaaehtoistoiminnan syntymiseen myös seurakunnissa. Seurakuntadiakonia muuttui diakoniaseurakuntaan. Seurakunnan tehtävänä ei ollut enää ylläpitää diakoniaa, vaan diakonia ymmärrettiin olevan kastetun kristityn tapa elää, johon vapaaehtoistoiminta seurakuntalaisen uskonyhteys ja seurakunnan yhteisöllisyys liittyvät vahvasti. Seurakunnan katsotaan olevan yhteisönä diakoninen. (Harju ym. 2001, 48.)

3.1.4 Vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuus

Seurakunnissa suosituimpia vapaaehtoistyön muotoja ovat olleet perinteisesti pyhäkoulu- ja nuorisotyö, diakonia, työttömien toiminta sekä yhteisvastuukeräys (Yeung 1999, 11). Seurakuntien nuorisotyön vapaaehtoistoiminnan esimerkiksi voi nostaa isostoiminnan, joka on oleellinen osa nykyistä rippikoulukulttuuria. Isostoimintaan hakeutumisen tärkeimpiä motiiveja on ollut halu olla toisten nuorten kanssa, halu osallistua seurakunnan toimintaan, halu kehittyä ihmisenä sekä halu saada uusia ystäviä. (Pruuki 2010, 29–30.)

Vapaaehtoistyö on monimuotoista, ja tarjoaa erilaisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia asioista kiinnostuneille. Vapaaehtoistoiminta kerää yhteen erilaisia ihmisiä, vahvistaa yhteisyyttä ja yhteisvastuuta. Vapaaehtoistoiminta mahdollistaa vaikuttamisen oman ja samankaltaisessa tilanteessa olevien selviytymiseen ja hyvinvointiin. Vapaaehtoistoiminnalla voi vaikuttaa myös oman yhteisön toiminnan kehittämiseen. Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta luo puitteet yhteiskunnan rakentamiselle. Vapaaehtoistoiminta voidaan jakaa vapaaehtoiseen tukitoimintaan, vapaaehtoistoimintaan yhteisöissä ja laitoksissa sekä muuhun vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnalla annetaan tukea suoraan toiselle ihmiselle. Tukitoiminnan muotoja ovat muun muassa ystävä- ja tukihenkilötoiminta, puhelinpäivystys erilaisissa auttavissa puhelimissa, asiointi- ja kuljetusapu, tilapäisapu omaishoitajille sekä vertaistukitoiminta saman elämäntilanteen kokeneilta. (Harju ym. 2001, 55–56.)

Perinteisenä ja tärkeänä vapaaehtoistoiminnan muotona ystävä- ja tukihenkilötoiminta poikkeaa muusta vapaaehtoistoinnasta sillä, että vapaaehtoinen sitoutuu toisen ihmisen arkielämään. Toiminta on tavoitteellista elämänlaadun ja elämäntilanteen kohentamiseen suuntaavaa toimintaa, jolla pyritään helpottamaan koherenssia. Tukisuhde sovitaan päättymään, kun tavoitteet on saavutettu. Tukihenkilön voidaan katsoa olevan omien kokemusten kautta aikuinen vertainen, joka ymmärtää, kuuntelee, jakaa tietoa, antaa henkistä tukea ja auttaa käytännön asioissa. Tukihenkilöt toimivat yhteistyössä ammattilaisten kanssa. Ammatillaiset koordinoivat tukihenkilötoimintaa ja antavat tarvittaessa tukea tukihenkilöille. (Harju ym. 2001, 55–57.)

3.2. Mentoritoiminta

Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä mentori vapaaehtoisesta, joka sitoutuu toimimaan yksinhuoltajan tukena ja termiä aktori tuen kohteesta. Mentoritoiminnalla tarkoitamme organisoitua toimintaa yksilön tukemiseksi ja keskitymme aktorilähtöiseen mentorointiin.

Mentoroinnin tavoitteena on tukea aktorin tarpeita ja kehittymistä. Mentorointi perustuu luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen, jossa mentori ohjaa aktoria (Kupias & Salo 2014, 11). Mentoritoiminnan edellytyksenä on, että organisaation tulee tukea mentoritoimintaa ja siihen sisältyvää reflektointia. Organisaation vastuulla on myös aktorin ja mentorin yhteen saattaminen. Onnistuneessa mentoritoiminnassa sekä mentori että aktori ovat aktiivisia toimijoita arvostavassa vuorovaikutussuhteessa. (Kupias & Salo 2014, 24–26.)

3.2.1 Mentoritoiminnan lähtökohdat

Mentorointia voi tapahtua kahdella tavalla: informaaleissa, eli luonnollisissa ihmissuhteissa sekä formaaleissa eli järjestetyissä mentoriohjelmissä. Mentoriohjelma on organisaation käynnistämä koordinoitu ohjelma yksilöiden tueksi. (Karttunen 2010.) Mentoritoiminnan taustalla vaikuttava organisaatio määrittelee

mentoroinnin reunaehdot. Yksityiskohtaiset mentoroinnin tavoitteet määritellään kuitenkin pari- (aktori ja mentori) tai ryhmäkohtaisesti. Tyypillisiä mentoroinnille asetettuja tavoitteita ovat muun muassa dialogisuuden ja reflektiivisyyden lisääminen, aidon vuorovaikutuksen parantaminen, hyvinvoinnin lisääminen, verkostoitumisen lisääminen ja haasteellisista tilanteista selviytyminen. (Kupias & Salo 2014, 33–68.)

3.2.2 Mentoritoiminnan järjestäminen

Mentorointiohjelman rakentamiseen kuuluu mentoriprosessin suunnittelu ja valmistelu. Suunnitteluun kuuluu mentorimallin ja -muodon valinta, aikataulutus sekä tavoitteiden ja mukanaolijoiden kartoittaminen. Ohjelman tiedottaminen on organisaation vastuulla, ja se myös sitouttaa osallistujat toimintaan. Reunaehtojen kartoittamisessa huomioidaan ajankäyttö, resurssit sekä järjestelyjen läpinäkyvyys. Mentoriohjelmalla tulee olla selkeä rakenne, eli sovitut aloitus- ja lopetusajankohdat, suositukset tapaamiskerroista ja mentorien ja aktorien valmennuksesta ja heille annettavasta tuesta. Mentoriprosessin suunnitteluun kuuluu myös toimintaan osallistuvien mentorien ja aktorien etsiminen ja valinta. (Kupias & Salo 2014, 73–88.) Hyvän mentorisuhteen elementtejä ovat vastavuoroisuus, keskinäinen luottamus ja arvostus sekä rooleista, yhteisistä pelisäännöistä ja tavoitteista sopiminen. Tärkeää on myös olla oma itsensä, toisen arvostaminen, kyky antaa ja vastaanottaa palautetta, joustavuus ja halu oppia uutta. (Kupias & Salo 2014, 134–136.)

3.2.3 Mentoritoiminnan malli

Mentoriohjelma on hyvä aloittaa yhteisellä aloitustilaisuudella, jolloin osallistujien kanssa käydään läpi toiminnan tavoitteita, onnistuneen mentoroinnin edellytykset, käytännön toimet ja työnjako, yhteiset pelisäännöt sekä laaditaan mentorointisopimus osapuolten välille. Mentorointisopimuksella pyritään varmistamaan osapuolten sitoutuminen toimintaan sekä yhtenäinen ymmärrys toiminnasta.

Mentorien ja aktorien tuen tarve vaihtelee mentoroinnin tavoitteiden sekä osapuolten kokemuksen mukaan. Tukea on kuitenkin pystyttävä järjestämään osallistujille tarpeen mukaan koko mentorointiprosessin ajan. (Kupias & Salo 2014, 89–95.)

Mentoriparit, eli mentori ja aktori, sopivat tapaamisista organisaation suositusten mukaan. Mentoriparit sopivat tapaamispaikoista ja mentoroinnin käytännön toteutuksesta. Mentoriprosessin puolivälissä on hyvä järjestää yhteistapaaminen, jossa aloitustilaisuuden tapaan tarkastellaan toiminnan tavoitteita ja laajennetaan toiminnan mahdollisuuksia lisäperehdytyksellä, motivaation tukemisella ja lisävalmennuksella. Valmennuksen ja koulutuksen lisäksi mentoripareille voi järjestää lisämateriaalia erilaisten opas- ja työkirjojen muodossa. Lisämateriaalilla voi ohjata mentorointiprosessia haluttuun suuntaan. (Kupias & Salo 2014, 94–97.)

Mentorihjelmaan kuuluu myös toiminnan päättäminen. Prosessilla on alku ja loppu. Vaikka tapaamiset voivatkin jatkua, mentorihjelma päättää rooli- ja vuorovaikutussuhteen mentorin ja aktorin välillä ja muuttuu tasavertaisemmaksi. Lopputilaisuudessa on hyvä prosessoida mentorihjelmaa ja siitä opittuja asioita yhteisellä keskustelulla. Yhteenvedolla pystyy palauttamaan mieleen opittuja ja oivallettuja asioita, ja antamaan palautetta kaikille osapuolille toiminnan onnistumisesta. (Kupias & Salo 2014, 98–99.)

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA SEURAKUNNISSA

Seurakuntien vapaaehtoistoiminnassa toimii kymmeniä tuhansia ihmisiä ja osallistuminen on osa seurakunnan perusolemusta. Vapaaehtoistoiminnassa yhteisöllisyys lisääntyy ja uudet osallistujat löytävät tiensä toiminnan piiriin. Vapaaehtoisuus kasvattaa ja antaa elämään uudenlaista merkitystä. Kun osallistujalla on tilaa toimia ja olla mukana toiminnan suunnittelussa, osallisuus lisääntyy. (Kirkkohallitus 2015, 2.) Kirkon vapaaehtoistoiminta koostuu kolmesta osa-alueesta, joita ovat organisoidut vapaaehtoistehtävät, luottamushenkilötoiminta sekä seurakuntalaisten omaehtoinen toiminta (Kirkkohallitus 2015, 6). Tässä opinnäytetyössä keskitymme organisoituihin vapaaehtoistehtäviin.

4.1. Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaukset 2015

Vapaaehtoistoiminnan strategiassa on esitetty erilaisia keinoja, joiden avulla visiota toteutetaan. Ne liittyvät asenne- ja toimintatapamuutokseen. Toiminnan tulee olla luonteeltaan avointa, läpinäkyvää, toisia kunnioittavaa ja kannustavaa. Suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi olla mukana eri työalojen työntekijöitä, vapaaehtoisia ja luottamushenkilöitä, jotta visiossa esitetty suunta ja sen vaatimat muutokset toteutuisivat mahdollisimman hyvin. (Kirkkohallitus 2015, 8–9.)

Vapaaehtoistoiminta on vahvasti esillä kirkon strategiassa vuoteen 2020 ”Koh- taamisen kirkko”. Se nähdään keskeisenä osana seurakuntaelämää ja kirkon ole- musta. Strategiassa seurakuntalaiset osallistuvat itse toiminnan suunnitteluun ja sen tavoitteiden määrittelyyn. Sen tehtävänä on kutsua ihmisiä osallisuuteen ja tarjota jokaiselle mahdollisuus antaa osaamistaan ja aikaansa yhteiseen käyt- töön. (Kirkkohallitus 2015, 4-5.)

Vapaaehtoisuus mahdollistaa seurakunnan elämälle toiminnan muotoja, jotka vahvistavat yhteisvastuullisuutta. Se avaa merkityksiä ja kirkon toiminnan ja jä- senyyden sisältöjä. Osallistuessaan toimintaan ihmisen tietoisuus omista tai- doista ja kyvyistä kasvaa, samoin kuin taito tunnistaa toisten ihmisten tarpeita.

Toiminnan kautta ihminen havaitsee myös yhdessä toimimisen mahdollisuudet vastata näihin tarpeisiin, mikä jälleen lisää ymmärrystä yhteisvastuullisuuden merkityksestä. (Kirkkohallitus 2015, 6.)

Vapaaehtoistoiminnan arvojen lähtökohtana ovat kirkon yhteisen strategian arvot: usko, toivo ja rakkaus. Lisäksi vapaaehtoistoiminnassa korostuvia arvoja ovat tasavertaisuus sekä lähimmäisenrakkaus ja kristillinen usko. Vapaaehtoistoimintaan kaikki ovat tervetulleita niillä edellytyksillä, joita heillä on. Kaikki ovat tasavertaisia katsomatta ikään, asemaan, uskontoon tai mihin ominaisuuteen hyvänsä. Työntekijät ja vapaaehtoiset ovat tasavertaisia toimijoita. (Kirkkohallitus 2015,7–8.)

4.2 Tarpeet, resurssit ja tavoitteet

Vapaaehtoistoiminnan organisoinnin lähtökohtana on tarpeen määrittely. Konkreettinen ja selkeä tarve toiminnalle on edellytys parhaaseen lopputulokseen. Vapaaehtoistoimintaan tarvitaan resursseja. Vapaaehtoisten kouluttaminen ja toiminnan organisointi vaativat rahaa. Työntekijät luovat puitteet vapaaehtoistoiminnalle, järjestävät toiminnan ja hoitavat yhteistyön muiden tahojen ja toimijoiden kanssa. (Kirkkohallitus 2015, 10–11.) Tavoitteiden määrittelyllä työntekijä pystyy luomaan hyvän pohjan toiminnan organisoinnille. Tavoitteiden määrittelyllä vastataan kysymyksiin mitä toimintaa ollaan toteuttamassa, miten, kenelle sekä ketkä tukea tuottavat. Tavoitteiden määrittely helpottaa koulutuksen järjestämistä. Sen perusteella voi määrittellä myös vapaaehtoisten valmiudet ja resurssit toimia. (Harju ym. 2001, 76–78.)

4.3 Organisaatio, vastuu ja tiedottaminen

Seurakunnan johtajana kirkkoherra vastaa vapaaehtoistoiminnan organisoinnista ja resurssoinnista. Seurakunnissa nimetään vapaaehtoistyön koordinaattori, jolle tulee varata riittävästi työaikaa ja resursseja vapaaehtoistoiminnan

suunnitteluun ja toteutukseen. Vapaaehtoisille on myös annettava tarvittavat resurssit toiminnan toteutukseen sekä työntekijöiden ja itse organisaation tuki. (Kirkkohallitus 2015, 8–11.) Seurakunta vastaa toiminnan toteutuksesta, määrittelee toiminnan laadun ja tavoitteet sekä valitsee että kouluttaa vapaaehtoiset toimintaan. Seurakunnalla on vastuu vapaaehtoistoiminnasta. Se myös valvoo toimintaa ja toiminnan laatua. Organisoitussa vapaaehtoistoiminnassa vapaaehtoiset sitoutuvat määrättyihin tavoitteisiin. Toiminnalla tulee myös olla selvästi määriteltä alkua ja loppu. Selkeä organisaatio palvelee sekä vapaaehtoisia että toiminnan tavoitteellisuuden toteutumista. Vapaaehtoistoiminnan kannalta organisaatioksi soveltuu parhaiten joustava ja epämuodollinen, mahdollisimman lähellä käytännön työtä oleva organisaatio. (Harju ym. 2001, 78–80.)

Vapaaehtoistoiminnassa pääsääntönä on kaikkien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä henkisen ja fyysisen turvallisuuden takaaminen. Vapaaehtoistoimintaan vaikuttava lainsäädäntö on yleinen lainsäädäntö ja sen määräykset. Lisäksi työlainsäädäntö, työturvallisuuslaki, julkisuuslaki, henkilötietolaki sekä vahingonkorvauslaki koskevat myös vapaaehtoistyötä. Seurakunnissa työntekijöitä koskevat lisäksi kirkkolaki ja kirkkojärjestys. (Kirkkohallitus 2015, 11.) Ammatti-ihmisiä koskevat myös ammattieettiset vaatimukset kuten esimerkiksi vaitiolovelvollisuus. Ammattilaisten vastuuna on myös asiakastiedoista ja niiden säilyttämisestä huolehtiminen. Vapaaehtoistoiminnan organisaation vastuuasioita määriteltäessä tulee miettiä kuka vastaa toiminnan käytännönjärjestelyistä ja sen sisällystä, hallinnollisen vastuun kantaja, päätösten tekemiseen liittyvät asiat, talouden hoitaminen sekä vastuualueiden jakaminen. (Harju ym. 2001, 79–80.)

Vapaaehtoistoiminnan organisointiin kuuluu tärkeänä osana tiedottaminen ja viestintä. Tiedottamisen ja viestinnän tulee olla realistisista lähtökohdista olevaa materiaalia, jota jaetaan huolellisesti suunniteltuna ja valmisteltuna tarvittaville tahoille. Tiedottaminen soveltuu myös tilaisuuksiin, joissa voi rekrytoida uusia vapaaehtoisia. Tiedottaminen on osa toiminnan tekemistä tunnetuksi. (Harju ym. 2001, 80–81.) Vapaaehtoistoiminnan aloittamiseksi on hyvä luoda vapaaehtoistoiminnan viestintäsuunnitelma. Hyviksi käytännöiksi Kirkon Vapaaehtoistoiminnan kehittämishankkeessa (2009–2012) todettiin viestintätiimin luominen, jolla yhteyksien koordinoiminen ja vapaaehtoisten tarpeisiin vastaaminen helpottuu.

Verkostojen kartoittaminen ja ihmisten kutsuminen mukaan toimintaan eri kanavia käyttäen tavoittaa laajan kirjon toimintaan mahdollisesti osallistuvia. Tarinoiden ja kokemusten jakamisella käsitykset vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista rohkaisevat ihmisiä osallistumaan. Vapaaehtoistoiminnan viestintäsuunnitelmalla pystyy organisoimaan toimintaa haluttuun suuntaan ja antamaan sille näkyvyyttä seurakunnissa. Vapaaehtoistoiminnan vuosikello rakenteellisena osana seurakunnan toimintaa antaa mahdollisuuden toiminnan rytmittämiseksi jatkuvuuden kannalta. (Malmelin 2013, 72–73.)

4.4 Toimijoiden välinen yhteistyö

Seurakunnat, järjestöt ja viranomaiset voivat toimia verkostoissa, jolloin yhteistyöaloitteen pohjalta tahot sitoutuvat toimimaan yhteisten tavoitteiden ja intressien hyväksi. Yhteistyö edellyttää tavoitteellista, suunniteltua ja rajattua toimintaa, jonka resurssit ja työnjako tulee sopia yhteistyösopimuksella. Yhteistyön tulee perustua luottamukselle ja arvostamiselle, jotka luovat edellytyksen tasavertaiseen yhteistoimintaan. Hyvällä yhteistyöllä säästetään resursseja ja pystytään seuraamaan toimikentän muutoksia kattavammin. Yhteistyö mahdollistaa myös uusien palveluverkostojen ulkopuolelle jääneiden ihmisten löytämisen. (Harju ym. 2001, 81–82.)

4.5 Uusien vapaaehtoisten tavoittaminen ja vapaaehtoisten välitys

Haasteellisinta vapaaehtoistoiminnan järjestämisessä on uusien vapaaehtoisten rekrytointi. Rekrytointia varten tulee tietää, millaista toiminta on, ja keitä siihen halutaan mukaan. Kartoittamalla toimintaan haluttuja ihmisryhmiä, tiedottamalla toiminnasta eri kanavien kuten päivälehtien, radion ja sosiaalisen median kautta, sekä henkilökohtaisten kontaktien kautta on mahdollista tavoittaa mahdollisia uusia vapaaehtoisia. Harrastustoiminnat ja järjestöjen tai kirkon erilaiset tilaisuudet ovat myös aktiivisten ihmisten tavoittamisen kannalta potentiaalisia rekrytointipaikkoja. (Harju ym. 2001, 83–84.)

Mahdollisuuksien mukaan tulisi hyödyntää paikallisia ja valtakunnallisia viestintäkanavia ja -yhteisöjä. Esimerkiksi suurellasydammella.fi-verkkopalvelu välittää vapaaehtoistoimijoita apua tarvitseville toimialat ylittävästi ympäri Suomen. Se myös kokoaa vapaaehtoistyön toimijoita ja organisaatioita maanlaajuisesti. (Kirkkopalvelut 2015.)

Vapaaehtoisen välityksessä on huomioitava vapaaehtoisen toiveet ja rajoitukset. Tavoitteena on yhdistää avun tarvitsija vapaaehtoisen kanssa. Tämän onnistumisen edellytyksenä on molempien osapuolien tarpeiden ja toiveiden kuuleminen. Tietoa tulee olla avun tarvitsijan tilanteesta sekä jo olemassa olevista tukitai apukanavista, jotta tuleva toiminta kohdentuu avun tarvitsijan kannalta optimaalisesti. Vapaaehtoisten välitys on onnistunut, kun tarve ja tarjonta ovat kohdanneet. (Harju ym. 2001, 84–85.)

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyön prosessi alkoi keväällä 2017. Toinen meistä suoritti viimeisen tutkintoon liittyvän harjoittelunsa LapsiArkki-hankkeessa, mikä mahdollisti luonnollisen väylän tutustua toimintaympäristöön, sekä hankkeen lyhyen, että pitkän aikavälin tavoitteisiin. Hanke oli tuolloin käynnistämävaiheessa. Opinnäytetyön idea oli työelämälähtöinen: heillä oli tarve saada varta vasten tuotettua materiaalia vapaaehtoisten kouluttamiseen. Työparityöskentelymme alkoi jo tässä ideointivaiheessa.

Harjoittelun aikana aloitimme teoriakatsauksen, jonka pohjalta työstimme hahmotelman perehdytyksen ydinsisällöistä. Esiteltyämme idean työelämäyhteistyötaholle, se hyväksyttiin, ja varsinainen teoriatietoon syventyminen käynnistyi. Laadimme aikataulun ja suunnitelman opinnäytetyön ja produktin tuottamisesta. Kerättyämme tietoa aiheesta tiedonhankintasuunnitelman avulla, ja rajattuamme sitä, meille selkiytyi entisestään kuva materiaalin sisällöstä. Kevät 2017 kului teoriatiedon keruun merkeissä, jonka jälkeen tuotimme itse materiaalin kesällä 2017. Loppukesästä 2017 aloimme kirjoittaa kuvausta opinnäytetyöprosessista, joka valmistui syksyllä 2017.

Arvioimme toimintaamme reflektiivisesti läpi koko prosessin. Lisäksi arviointiin osallistui työn eri vaiheissa seminaariryhmämme ohjaavat opettajat, opponentit sekä LapsiArkki-hankkeen projektipäällikkö. Opinnäytetyöhön liittyen tapasimme useita kertoja suunnittelun merkeissä, sekä pidimme yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. Ulkopuolisesta arvioinnista oli prosessin aikana paljon hyötyä niin uusien näkökulmien, kuin tiedon keräämiseen liittyvien vinkkien kannalta. Opinnäytetyön tuottaminen työparityöskentelynä vaati sujuvaa yhteistyötä ja tunteista työparin ammatillisista vahvuuksista. Opinnäytetyön kaikkia vaiheita helpotti työparin keskinäinen dialoginen vuorovaikutus.

Koska työmme sijoittuu sosiaalialan ja kirkon alan leikkauspisteeseen, vaati se meille tuttujen osaamisalueiden lisäksi perehtymistä seurakuntien toimintaan, ja

kirkkoon organisaationa. Meidän tuli ottaa työskennellessämme huomioon organisaation strategiat ja linjaukset, sekä jo olemassa olevat ohjeistukset, jotka eivät olleet meille entuudestaan tuttuja. Organisaation tavoitteiden ja kehittämissuuntien hahmottaminen on kuitenkin osa sosionomin ammattiosaamista, joten koimme uuden toimintaympäristön meille luonnollisena ja positiivisena haasteena. Kokoamamme materiaalin käytännön toimivuudesta emme saaneet palautetta, sillä materiaali tulee käyttöön vasta myöhemmin hankkeen edetessä. Saavutimme kuitenkin materiaalille ja opinnäytetyöllemme asetetut tavoitteet.

6 TEEMAT JA KOULUTUSMATERIAALI

Perehdytysmateriaalia tuottaessa huomioimme seuraavia osa-alueita: vapaaehtoisten motivaatioon ja toimintaan sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä, toiminnan mahdollinen anti ja vaatimukset sen tekijälle, kohtaamistaitojen merkitys vuorovaikutusprosesseissa, sekä vapaaehtoisten hyvinvoinnin ja sen tukemisen näkökulmat. Lisäksi se vastaa laajuudeltaan, muodoltaan ja kirjoitusasultaan yhteistyötahomme toiveita. LapsiArkki-hankkeessa vapaaehtoisten varsinaisesta koulutuksesta vastaavat seurakuntien työntekijät. Tarkoituksenamme oli hyödyntää erilaisia teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä, sekä arvioida niitä materiaalia tuottaessamme.

Perehdytysmateriaali rakentui prosessissa, jonka aikana olemme hyödyntäneet teorian tietoa, yhteistyötahon toiveita ja palautetta, sekä laajasti omaa ammatillista osaamistamme sosionomeina. Yksi sosiaalialan kompetensseista on asiakastyön osaaminen, johon sisältyy tavoitteellisen ja suunnitelmallisen ohjaamisen taidot. Tämän kompetenssin pohjalta lähdimme suunnittelemaan koulutussisältöä, jonka halusimme olevan luonteeltaan keskustelevaa ja osallistavaa. Olemme sisäistäneet reflektiivisen ja tutkivan työotteen. Olemme arvioineet toimintamme teoreettisia lähtökohtia ja soveltaneet vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja. Olemme käytäntöpainotteista tutkimusosaamista hyödyntäen tuottaneet uutta tarkoituksen ja tavoitteet huomioon ottaen.

Koulutusmateriaali sisältää kolme eri teemaa, jotka olivat valikoituneet tehtäväkohtaisen perehdytyksen painotuksen mukaan. Materiaalin teemakokonaisuudet ovat: vapaaehtoistoiminnan arvoja, arvostava kohtaaminen, sekä vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen. Ne ovat sisällöltään yhdenmukaisia kirkon vapaaehtoistoiminnan linjauksien ja strategisten visioiden kanssa. Ne ovat vapaaehtoistoiminnan keskeisiä aihealueita, joiden tavoitteena on haastaa vapaaehtoiset kohtaamaan ja kehittämään omia valmiuksiaan vapaaehtoisina.

Kolme eri teemaa sopivat käytettäväksi kolmella tapaamiskerralla, joka resursien kannalta sopii vapaaehtoistoiminnan koulutukseen. Tämä on myös realistinen määrä tapaamisia koulutukseen liittyen. Seurakunnissa vapaaehtoistoinnasta vastaavat työntekijät kouluttavat ja perehdyttävät uudet vapaaehtoiset tehtäviinsä, sekä tukevat kaikkia vapaaehtoisia tehtävissään. (Kirkko Helsingissä i.a.)

Materiaaliin kokosimme koulutuksen rakenteen eli ydinsisällön aloituksesta lopetukseen. Teemat käsitellään hieman erilaisin tavoin, mutta jokainen teema pitää sisällään keskeisimmät asiat aiheesta sekä keskusteluun osallistavia kysymyksiä. Materiaali on sovellettavissa siten, että sitä on mahdollista käyttää sekä ryhmä- että yksilöohjauksessa. Kokoamamme koulutusmateriaali on opinnäytetyömme liitteenä. (Liite 2.)

6.1 Vapaaehtoistoiminnan arvoja

Seurakunnissa toteutettavan vapaaehtoistoiminnan lähtökohtana on lähimmäisenrakkautta ja kristillinen uskonkäsitys, joita vapaaehtoistoiminta ilmentää. Lähimmäisenrakkautta ilmaisevat puolestaan pyyteettömyys, myötätunto ja rakkaus. Yhteiskunnan moninaistuessa arvot ja usko voivat ilmetä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sanoittamattomina ja keskustelelevina. Toiminnassa korostuvia muita arvoja ovat tasavertaisuus, vastuullisuus ja laadukkuus. (Kirkkohallitus 2015, 7.)

Tasavertaisuus tarkoittaa toiminnan tasolla sitä, että kaikki ihmiset ovat keskenään samanarvoisia ulkoisiin tekijöihin tai määritelmiin katsomatta. Täten kaikki ovat tervetulleita toimintaan mukaan omine edellytyksineen sellaisina kuin ovat. Itse toiminta on toisia kannustavaa ja kunnioittavaa ja se on luonteeltaan avointa ja läpinäkyvää. Toiminnassa toteutuu myös vapaaehtoisten ja työntekijöiden välinen tasavertaisuus, jossa yhdessä toimiminen edellyttää toisten tukemista ja kannustamista. (Kirkkohallitus 2015, 7.)

Vastuullisuus takaa vapaaehtoistoimijoille toimintaan riittävät resurssit. Vastuullisuuden toteutumisen edellytyksenä vapaaehtoisia koordinoivat vastuuhenkilöt, jotka huolehtivat siitä, että vapaaehtoiset saavat työntekijän ja organisaation tuen toiminnalleen. Vastuuhenkilöinä toimivien edellytykset tehtävänsä tulee varmistaa. Kaikessa toiminnassa kunnioitetaan kunkin itsemääräämisoikeutta, sekä fyysistä, psyykkistä ja henkistä turvallisuutta. (Kirkkohallitus 2015, 8.)

Laadukkuus vapaaehtoistyössä tarkoittaa sen varmistamista, että vapaaehtoisille ja vapaaehtoistoimintaa organisoivalle henkilölle taataan tarvittava osaaminen ja kehittymisen mahdollisuus. Laadun tae on myös vapaaehtoisten toiveiden ja ideoiden kuuleminen, sekä vaikuttamismahdollisuuksien antaminen. Ehdoton tae laadukkuuden toteutumiselle on asianmukainen, hyvä johtaminen. On huomioitava, että vapaaehtoistoiminnan organisoiminen ja johtaminen ovat yksi näkökulma seurakuntien toimintaa arvioitaessa. (Kirkkohallitus 2015, 8.)

Toiminnan kehittämisen tueksi on hahmoteltu viisi erilaista strategista polkua, joiden avulla toimintaa voidaan muuttaa kohti osallisuuden visiota: toiminta- ja hallintorakenteiden kehittäminen ja toimintakulttuurin uudistaminen, vapaaehtoistoiminnan johtaminen, rekrytointi, koulutus, sekä viestinnän kehittäminen. Muutoksen aikaansaaminen edellyttää henkilöstöltä ja luottamushenkilöiltä luovuutta tarkastella omaa ajattelu- ja toimintakulttuuria avoimesti. (Kirkkohallitus 2015, 9-10.)

Kartoitettaessa vapaaehtoistoiminnan mahdollisia esteitä mahdollistetaan niiden poistaminen yksissä tuumin. Vapaaehtoistoimintaa kehitettäessä on hahmoteltava ensin sen selkeä perustehtävä: miksi työtä tehdään, ketkä tekevät, ketkä kouluttavat ja rekrytoivat toimijat ja millaisin resurssein. Vapaaehtoistoimintaa varten laaditaan suunnitelma, joka sisältää perustehtävän, sisällön ja organisoimisen osuudet. Suunnitelman laatimiseen tulisi osallistua myös vapaaehtoistoimijoita. Suunnittelun tukena tulisi käydä yhteistä keskustelua arvoista, odotuksista, tavoitteista ja vapaaehtoistoiminnan vastavuoroisuudesta. Kokemukset kuulluksi tulemisesta ja vaikutusmahdollisuuksista lisäävät motivaatioita ja edesauttavat toimintaan ja yhteisöön sitoutumista. (Kirkkohallitus 2015, 9-10.)

Konkreettiset toimenpiteet sisältävät rekrytoinnin osalta kannustamisen jokaisen työntekijän ja vapaaehtoisen rekrytoimaan uusia vapaaehtoisia. Koulutuksen osalta seurakuntien edellytetään järjestävän työntekijöille ja vapaaehtoisille toiminnan edellyttämä koulutus. Viestinnän osalta kannustetaan monipuolisuuteen vapaaehtoisten tavoittamisessa ja yhteydenpidossa. (Kirkkohallitus 2015, 22-23.)

Visiona on, että vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä asema kirkon ja seurakuntien toiminnassa, ja se on arvostettua, tunnustettua ja vaikuttavaa. Vapaaehtoiset ja työntekijät toimivat hyvässä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä keskenään (Kirkkohallitus 2010.)

6.2 Arvostava kohtaaminen

Arvostaminen on asenne, joka toteutuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja kohtaaminen on taito, jota voi harjoitella. Arvostava kohtaaminen on taito, jota on mahdollista opetella ja kehittää tietoisesti. Sen taustalla vaikuttaa oma asenteemme, joka voi joko mahdollistaa tai estää arvostavan kohtaamisen toteutumisen. Lisäksi siihen liittyy vahvasti empatiakyky, jolla tarkoitetaan kykyä asettua toisen ihmisen asemaan eli kykyä ymmärtää jokin tilanne toisen ihmisen silmin katsottuna. (Mattila 2007, 28.)

Motivaatiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä perustaa, jonka pohjalta arvostamme toista ihmistä eli syytä ihmiskuvamme taustalla. Omahyväisyys ja itsekkyyys ovat ihmiselle tyypillisiä luontaisia piirteitä, ja siksi pyrkiessään arvostavaan kohtaamiseen, ihminen haastaa itsensä luopumaan omista käsityksistään ja totuuksistaan. Ihmiselle on myös haastavaa asettautua antamaan toiselle jotain ilman, että odottaa vastinetta. Arvostavassa kohtaamisessa tärkeä lähtökohta on ymmärrys siitä, että elämään liittyvät haasteet koskettavat meitä kaikkia. Riippumatta siitä keitä olemme, vaikeudet, epätietoisuus ja hämmennys elämään ja kuolemaan liittyvien kysymysten äärellä ovat meille kaikille yhteisiä. Elämän arvaamattomuus ja hallitsemattomuus ovat ihmisyyden ydintä ja sen äärellä olemme kaikki tasa-arvoisessa asemassa. (Mattila 2007, 32–34.)

Ihmisen arvon ymmärtämisen pohjalla on oma elämänkäsityksemme ja sieltä nouseva ihmiskäsitys. Arvostaessamme toista ihmistä sellaisena, kun hän on, arvostamme samalla koko ihmisyyttä. Se sisältää tunteiden, kokemusten ja elämän arvostamista kaikissa muodoissaan. Ihmisen arvo on aina vakio. Se ei määrydy ihmisen saavutusten, epäonnistumisten, yhteiskunnallisen aseman, elämänkatsomuksen, luonteen, mielipiteiden tai varallisuuden mukaan. Siksi arvostava kohtaaminen on myös jokaisen kohtaamamme ihmisen yksilöllisen ja ainutlaatuisen persoonan arvostamista sellaisenaan. (Mattila 2007, 15–16.)

Arvostaessamme toisen persoonaa, huomioimme jokaisen yksilöllisen elämäntarinan kokonaisvaltaisesti. Useinkaan emme tunne toisen ihmisen elämäntarinaa kokonaisuudessaan, emmekä siksi voi tehdä tulkintoja tai oletuksia sellaisesta, mistä ihminen ei meille itse ole kertonut. Elämäntarinoita on kunnioitettava, välitettävä vähättelyä ja leimaamista perustuen ainoastaan ihmisen tämänhetkiseen tilanteeseen. Huomioimme ja kunnioitamme siis ihmisen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Mattila 2007, 17.)

Arvostava kohtaaminen haastaa ihmisen myös paljastamaan oman epätäydellisyytensä ja keskeneräisyytensä. Siihen ei sisälly mielistelyä tai esittämistä. Aito nöyryys on oman itsen ja toisten ihmisten katsomista totuudellisella, hyväksyvällä katseella. Kyse on myös itsensä arvostamisesta kiitollisuuden, ei omahyväisyyden kautta. Aito nöyryys antaa ihmiselle valmiuksia myötätuntoon ja kyvyn jakaa ihmisten elämän kipuja. (Mattila 2007, 19–21.)

Omat kipumme saavat meidät usein suhtautumaan ylimielisesti tai halveksuvasti muihin. Haluamme kelvata ja siten pyrkiä täydellisyyteen, jolloin helposti halveksimme epätäydellisyyksiä toisissa ihmisissä. Käytännössä arvostavaa kohtaamista on joskus vaikeaa toteuttaa, vaikka taustalla olisikin tahto auttaa ja kunnioittaa muita. Epäonnistuminen on osa ihmisyyttä ja siten sallittua myös arvostavassa kohtaamisessa. Jotta epäonnistumisista voisi oppia, olisi ne kyettävä kohtaamaan rehellisesti ja pohtimaan syitä siihen, miksi ei kyennyt toimimaan tarkoittamallaan tavalla. (Mattila 2007, 16–22.)

6.3 Vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen

Tutustuimme erilaisiin vapaaehtoistoiminnan materiaaleihin, joista kokosimme materiaalipaketin vastaamaan tarpeitamme. Faktatieto vapaaehtoistoiminnan rajaamisesta ja omasta jaksamisesta huolehtiminen auttaa vapaaehtoisia orientoitumaan ja kiinnittymään toimintaan helpommin.

Itsensä ja oman toimintansa arvostaminen on keskeinen tekijä motivaation ja toimintakyvyn ylläpitämiseen. Kiitoksen saaminen sekä itseltä että muilta auttaa muistamaan toiminnan tarkoituksen. (Eläkeliitto ry, i.a.)

Oleellinen osa tunteiden purkamista on keskustelu toisen vapaaehtoisen kanssa kokemuksista sekä mieltä askarruttavista asioista. Keskustelu vertaisen kanssa voi auttaa huomaamaan, ettei ole yksin tunteidensa kanssa. Kanssakäyminen toisen vapaaehtoisen kanssa voi antaa iloa sekä uusia ideoita, joilla saada voimaa omaan hyvinvointiin. (Willberg 2015, 18.)

Uuden oppiminen voi olla sosiaalinen kokemus, joka rikastuttaa arkea. Uuden oppimista tapahtuu läpi elämän, joten olemalla avoin itselle sekä ympäristölle voi huomata oppivansa uutta. Uuden oppiminen pitää mielen virkeänä sekä voi antaa uusia keinoja arjen hallintaan. (Eläkeliitto ry, i.a.)

Vapaaehtoistoiminnassa jaksamisen kannalta on myös tärkeää pitää yhteyttä omiin läheisiinsä. Vaikka salassapitovelvollisuus estää kertomasta yksityiskohtia toiminnasta, läheiset antavat voimaa ja tukea jopa vain olemalla paikalla. Omat ihmissuhteet eivät saa kärsiä vapaaehtoistoiminnasta. Pitää pystyä elämään omilla ehdoillaan. Omien virallisten sekä epävirallisten tukiverkoston tunteminen auttaa omien voimavarojen hahmottamisessa. (Eläkeliitto ry, i.a.)

Omien harrastusten kautta voi löytää voimalähteet, joilla ammentaa jaksamista ja voimaa vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan lisäksi on hyvä ulkoilla, liikkua, kuunnella musiikkia, tehdä käsitöitä tai mitä vaan minkä toiminnan kokee mieleiseksi. Lepo, rentoutuminen ja joutenolo tekevät hyvää mielelle. Pitää pystyä antamaan aikaa myös itselle ja omille ajatuksille. (Eläkeliitto ry, i.a.)

Pitämällä kirjaa vapaaehtoistoiminnasta ja siihen osallistumisesta, pystyy seuraamaan osallistumisiaan. Kirjaamisella pystyy välttämään ylikuormittumista. Muistiin kannattaa kirjata myös positiivisia seikkoja vapaaehtoistoiminnasta ”pahan päivän varalle”. Kirjaamalla hyviä asioita iloisia asioita saa näkyvämmäksi. (Eläkeliitto ry, i.a.)

Toiminnan rajaamisessa on tärkeää osata sanoa: ei. Kaikkeen ei ole pakko lähteä mukaan eikä kaikkia annettuja tehtäviä ottaa vastaan. Vapaaehtoisella on oikeus rajata tehtävien määrä itselle sopivaksi. Auttaminen alkaa pienistä askelista. (Eläkeliitto ry, i.a.) Omien motiivien ja itsetuntemuksen kartoittaminen auttaa vapaaehtoista näkemään tavoitteet ja toiminnan tarkoituksen. Jos motiivi on hukassa tai epäsovussa toiminnan kannalta, kannattaa hakea uusia haasteita. Vapaaehtoinenkin voi väsyä. Jos vapaaehtoistoiminta tuntuu liian raskaalta, on hyvä pitää taukoa toiminnasta tai etsiä uusia auttamisen kohteita. Avuntarpeen tunnistaminen on vahvuus. Väsyminen, tiedonpuute ja uupuminen ovat asioita, mitä pitää voida ottaa puheeksi. Avun pyytäminen voi olla ratkaiseva tekijä vapaaehtoistoiminnassa jaksamiseen. (Helsingin kaupunki i.a,14.)

Positiivisuus on voimavara, jota kannattaa hyödyntää myös vapaaehtoistoiminnassa jaksamisessa. Huolehtimalla siitä, että elämässä on iloa ja naurua, vapauttaa ja antaa voimia. (Eläkeliitto ry, i.a.)

7 TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tavoitteena oli perehtyä LapsiArkki-hankkeen ytimeen, jossa keskeisimpinä sisältöinä ovat yhden vanhemman perheet ja vapaaehtois- ja mentoritoiminta. Tavoitteena oli teorian kautta käsiteltyjen sisältöjen pohjalta luoda koulutusmateriaalia yhteistyötahoa varten.

Tavoitteenamme oli tuottaa LapsiArkki-hankkeelle materiaalia vapaaehtoisten tehtäväkohtaiseen perehdyttämiseen. Materiaalin tuli olla helposti käytettävissä olevaa selkokielistä tekstiä sekä helposti muokattavissa olevaa sopimaan muuhunkin kouluttamiseen tai perehdyttämiseen. Materiaalin tavoitteena on osallistavalla tavalla kannustaa pohtimaan esiin nostettuja teemoja sekä sitä, miten ne näyttäytyvät vapaaehtoistoiminnassa.

LapsiArkki-hankkeessa vapaaehtoisten kouluttaminen on Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjausten 2015 mukainen, joten otimme sen huomioon toimintaa suunnitellessamme. Tavoitteena oli kunnioittaa kirkon vapaaehtoistoiminnan arvoja eli kristillistä uskoa ja lähimmäisenrakkautta, tasavertaisuutta, vastuullisuutta sekä laadukkuutta. Tavoitteena oli olla linjassa Kohtaamisen kirkko - Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020 kanssa - strategian, jossa vapaaehtoistoiminta nähdään tärkeänä osana seurakuntien olemusta.

Koulutusmateriaalin tavoitteena oli olla selkeä ja ymmärrettävä. Materiaalissa on muistilistoja käytännön asioista sekä mallinnus koulutuksen etenemisestä. Materiaalin tavoitteena on herättää keskustelua faktatiedon ja apukysymysten avulla, sekä tukea vapaaehtoisia. Tarkoituksena oli tehdä materiaalista myös visuaalisesti miellyttävä kokonaisuus, sillä materiaalin tarkoitus on palvella mahdollisimman monia käyttäjiä.

8 POHDINTA

Työn kantavana ideana oli ajatus siitä, että ihmisen on hyvä tiedostaa oman toimintansa motiiveja, omia arvojaan ja voimavarojaan, sillä uskomme sen heijastuvan ihmisen toimintaan ja vuorovaikutukseen positiivisesti. Mielestämme tämä edesauttaa toiminnan vaikuttavuutta ja on vapaaehtoistoiminnassakin vuorovaikutuksen kulmakivi. Ajatus materiaalin tuottamisesta LapsiArkki-hankkeelle oli alusta asti hyvin mukaansatempaava. Ajatus uudesta toimintaympäristöstä sekä mahdollisuus tuottaa jotain uutta, oli mielekäs haaste. Saimme selkeän toimeksiannon, mutta toisaalta myös vapauden vaikuttaa työn sisältöön. Tähän vapautteen liittyvä vastuu puhututti meitä koko prosessin ajan. Meillä oli mahdollisuus saada tukea ja ohjausta, mikä helpotti luovaa, omatoimista ajattelua työn ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa.

Opinnäytetyöprosessin aikana pyrimme tiedostavaan ja refleктоivaan toiminta- ja työskentelytapaan. Työparityöskentelyssämme dialogisuus oli tämän tavoitteen kannalta todella tärkeää ja mahdollisti sen toteutumisen. Mielestämme uuden tuottaminen edellyttää olemassa olevien kokonaisuuksien hahmottamista, sekä ilmiöiden dynaamisuuden ja niiden välisten merkityssuhteiden ymmärtämistä. Tässä osaamisessa koemme sosionomikoulutuksen myötä saaneemme hyvät edellytykset toimia ja kehittyä edelleen. Opinnäytetyössämme hyödynsimme laajasti koulutuksen keskeisiä kompetensseja, joita olemme erilaisten haasteiden edessä kehittäneet läpi opintojemme.

Näemme työalat ylittävän työotteen ehdottomasti mahdollisuutena tulevaisuuden sosiaalityössä. Siihen ei tule suhtautua kritiikittä, mutta hyvin organisoituna se tuottaa resurssien ja vaikuttavuuden kannalta kannattavaa ja tuloksellista työtä, josta parhaimmillaan hyötyvät sekä organisaatiot, työntekijät, vapaaehtoistoimijat että asiakkaat. Eettisestä näkökulmasta sitä ei ole perusteltua käyttää ja kehittää ainoastaan taloudellisten säästöjen nimissä. Työalat ylittävän työotteen kehittäminen ja toteutuminen käytännössä vaatii vahvaa ammatillisten osaamissisältöjen ja palvelujärjestelmän tuntemusta.

Sosionomin tulee ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita, jäsentää niitä ja analysoida niitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Ymmärrys ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten rakenteesta sekä kyky jäsentää sosiaalisia ongelmia yksilö-, yhteisö- ja yhteiskunnallisella tasolla, on analyysitaitona yksi sosiaalialan kompetensseista. (Mäkinen ym 2009,19.) Pidimme LapsiArkki-hankkeessa erityisesti siitä, että keskiössä on ihmisen oma määritelmä omasta elämäntilanteestaan. Itsemäärittely tukee asiakaslähtöisyyden periaatetta, sekä tasa-arvoa asiakaskunnasta riippumatta.

Oman työmme luotettavuutta ja eettisyyttä arvioidessamme pohdimme omaa ammatillista kasvuamme. Työmme on sisällöltään ja luonteeltaan tavoittanut osallistavuuden tukemisen tavoitteen. Se on helposti sovellettavissa ja edelleen kehitettävissä. Työmme on toiminut epätasa-arvoa tuottavien rakenteiden purkamiseen tähdäten. Itse sisältöä tuottaessa meidän tuli pohtia vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteiden rakenteita ja keinoja tukea niiden onnistumista. Kykyymme arvioida työtä ja työskentelyämme kaikista edellä mainituista näkökulmista, on vaikuttanut koulutuksemme aikana kertynyt teoreettinen ja käytännön osaaminen. Erilaiset harjoitteluympäristömme kompetenssipainotuksineen, sekä työkokemuksemme ovat muovanneet meistä sellaisia sosionomeja, joita tätä kirjoittaessamme olemme. Ammatilliseen kasvuun kuuluu niin ihmisen henkiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja maailmankatsomukselliseen muutokseen liittyviä asioita (Mäkinen ym. 2009, 33). Koulutuksemme vastasi hyvin tehtäväänsä tukea meitä näissä henkilökohtaisissa muutoksissa.

Opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta tuki työmme työelämälähtöisyys, sekä keräämämme teoriatieto ammatillisesti arvostetuista lähteistä, joilla perustelimme prosessin aikana tekemiämme ratkaisuja. Arvioimme jokaista ratkaisuamme kriittisesti ja mahdollisimman objektiivisesti ja hyödynsimme kaiken saamamme palautteen. Oman oppimisen kannalta kehittämishanke tarjosi erinomaisen toimintaympäristön opinnäytetyölle ja mahdollisti luontevasti kaikkien ammatillisten kompetenssiemme hyödyntämisen käytännössä.

Laitamme kaiken kerryttämämme ammatillisen osaamisen likoon päivittäin, joten arvostamme suuresti koulutuksen meille antamia eväitä kehittää sekä itseämme mutta myös ammatillista osaamistamme.

LÄHTEET

- Alasalmi, Päivi 2011. Loistava yksinhuoltajuus. Juva: Gummerus.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Viitattu 8.10.2017. Saatavilla: <http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Documents/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytänöö.pdf>.
- Eläkeliitto ry i.a. Vapaaehtoisuus: Jaksaminen vapaaehtoistoiminnassa. Viitattu 28.8.2017 <http://www.tunnemieli.fi/vapaaehtoisuus/jaksaminen+vapaaehtoisena/>.
- Emma & Elias Neuvolainfo 2017. Elämää yhden vanhemman perheessä. Viitattu 5.9.2017 <http://neuvolainfo.fi/>.
- Forssèn, Katja; Haataja, Anita & Hakovirta, Mia 2009. Yksinhuoltajien asema Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Katja Forssèn, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 50/2009, 9–19.
- Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Katja Forssèn, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 50/2009, 46–47.
- Harju, Ulla-Maija; Niemelä, Pauli; Ripatti Jaakko; Siivonen, Teuvo & Särkelä, Riitta 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita.
- Helsingin kaupunki i.a. Vapaaehtoisen opas. Viitattu 8.10.2017 Saatavilla: http://www.kansalaisareena.fi/vapaaehtoisen_opas_2014.pdf.
- Karjalainen, Merja 2010. Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 8.10.2017 Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23630/9789513938666.pdf?sequence=1>.
- Kirkko Helsingissä i.a. Vapaaehtoistoiminta. Helsinki. Viitattu 6.10.2017 <http://www.helsinginseurakunnat.fi/vapaaehtoiset.html>.

- Kirkkohallitus 2010. Kirkko 2020 Maallikkovastuu kirkon voimavarana. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 8.10.2017 Saatavilla: [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/801E988770CE3CC7C2257E2E0012D4C7/\\$FILE/Ki-Tutk_Tulevaisuusselonteko_web.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/801E988770CE3CC7C2257E2E0012D4C7/$FILE/Ki-Tutk_Tulevaisuusselonteko_web.pdf).
- Kirkkohallitus 2015. Jokainen on osallinen – kirkon vapaaehtoistoiminta. Viitattu 6.10.2017 Saatavilla: [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/Jokainen%20on%20osallinen.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/Jokainen%20on%20osallinen.pdf).
- Kirkkohallitus 2017. Seurakuntatyö. Perhe. LapsiArkki. Viitattu 14.8.2017 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3AA09A>.
- Kirkkopalvelut ry 2015. Miten autamme. Viitattu 9.9.2017 <http://kotimaanapu.fi/>.
- Kupias, Päivi & Salo, Matti 2014. Mentorointi 4.0. Helsinki: Talentum.
- Malmelin, Karoliina 2013. Seurakuntien viestintäkirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Malmivaara, Päivi 2017. LapsiArkki–hankkeen projektipäällikkö Päivi Malmivaaran haastattelu 1.6.2017 Helsingissä.
- Mattila, Kati-Pupita, 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. Juva: PS-kustannus.
- Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. WSOYpro Oy: Helsinki.
- Normia, Leena 2010. Arjen superihmisyys – opiskelevien yksinhuoltajaäitien arjen kokemus ja elämänhallinta. Pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Viitattu 6.10.2017 Saatavilla: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81266/gradu04052.pdf?sequence=1>.
- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung Anne Birgitta Yeung (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Paaskoski, Jyrki 2017. Ihmisen arvo – Helsingin Diakonissalaitos 150 vuotta. Helsinki: Edita.
- Pruuki, Lassi 2010. Rippikoulun pikkujättiläinen. Helsinki: LK-kirjat.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet. 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 30.5.2017. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017-05-26_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus 2016 Tietoa tilastoista. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 5.9.2017
<http://www.stat.fi/meta/til/perh.html>.

Willberg, Elina 2015. Varmasti vapaaehtoinen - Opas vapaaehtoistoimintaan ikäihmisten parissa. Juvenes Print Oy. Viitattu 6.10.2017 Saatavilla:
<http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B175EF18E-1B41-488E-A950-BDA6EFF27085%7D/108646>.

Yeung, Anne Birgitta 1999. Valmius vapaaehtoistyöhön Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

LIITE 1: Sopimus opinnäytetyön yhteistyöstä

LapsiArkki hanke on lupautunut yhteistyöhön Aurora Haarnin ja Inka Junntilan opinnäytetyön kanssa.

Päivi Malmivaara

LapsiArkki – hanke
projektipäällikkö

Kirkkohallitus
Toiminnallinen osasto
Kasvatus ja perheasiat
PL 210, Eteläranta 8
00131 Helsinki
p. 040 688 1462
paivi.malmivaara@evl.fi

LIITE 2: Materiaalia vapaaehtoistoimintaan

Hei!

Tässä LapsiArkki-hankkeen materiaalia vapaaehtoisten perehdyttämiseen.

Olemme tuottaneet materiaalin sosionomitutkimme opinnäytetyönä Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Materiaalin tarkoitus on herättää ajatuksia ja antaa vinkkejä tehtäväkohtaiseen vapaaehtoisten perehdyttämiseen.

Materiaalin teemat ovat:

1. Vapaaehtoistoiminnan arvoja
2. Arvostava kohtaaminen
3. Vapaaehtoistoiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen

Toivomme sinun soveltavan materiaalia tavalla, joka vastaa oman yhteisösi tarpeita. Teoriatietoa materiaalin taustalta löytyy laajemmin opinnäytetyöstämme, joka on luettavissa Theseus-tietokannasta.

Antoisaa perehdyttämistä toivoen, ystävällisin terveisin,
Aurora Haarni & Inka Junttila

Materiaalia
vapaaehtois- ja
mentoritoimintaan

Alkusanat

- Tässä on koottuna materiaalia kolmeen tapaamiskertaan, jotka käsittelevät kolme eri aihealuetta liittyen vapaaehtois- ja mentoritoimintaan.
- Materiaali sisältää kolme keskeistä teemaa sekä muistilistoja yleisistä käytännöistä vapaaehtois- ja mentoritoiminnassa.
- Materiaali soveltuu sekä ryhmä-, että yksilömuotoiseen perehdyttämiseen.
- Materiaalia voi hyödyntää ja soveltaa vapaaehtois- ja mentoritoiminnan suunnitteluun sekä osallistujien perehdyttämiseen.

Malli vapaaehtoistoiminnasta

- Toiminnalla aina aloitus ja lopetus
- Perehdytykset voivat olla kokonaisuudessaan myös ennen mentoroitavien tapaamisia
- Varsinaisen vapaaehtoistoiminnan jälkeen mentorointia voi jatkaa oman innostuksen mukaan

Perehdytyksen, eli tapaamisten runko

ENSIMMÄINEN TAPAAMINEN

- Tutustuminen
- Käsitellään yleiset asiat, sovitaan pelisäännöt
- Teema: Vapaaehtoistoiminnan arvoja
- Käsitellään esiin nousseita kysymyksiä, keskustelua aiheesta
- Koulutuskerran päättäminen

TOINEN TAPAAMINEN

- Vaihjetaan kuulumisia
- Tilannekatsaus: Miten menee?
- Teema: Arvostava kohtaaminen
- Käsitellään esiin nousseita kysymyksiä, keskustelua aiheesta
- Koulutuskerran päättäminen

KOLMAS TAPAAMINEN

- Vaihjetaan kuulumisia
- Teema: Toiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen
- Käsitellään esiin nousseita kysymyksiä, keskustelua aiheesta
- Palautteen antaminen ja saaminen kokonaisuudesta
- Koulutuskerran päättäminen

TAPAAMISEN ALOITUS

Ensimmäisellä tapaamisella käsitellään teeman lisäksi toimintaan liittyviä yleisiä asioita

Seuraavilla kerroilla alkuun käydään läpi kuulumiset ja mahdolliset muut ajankohtaiset aiheet

YLEISET ASIAT

- Tutustuminen ja pelisääntöjen sopiminen
- Tavoitteet ja toiveet
- Motivaatio
- Luottamuksellisuus ja salassapito
- Toimintaan sitoutuminen

Yhteystiedot

Keheh voi ottaa yhteyttä ja miten?

Keheh olla yhteydessä hätätapauksessa?

Kenelle ilmoitan poissaoloista tai myöhästymisistä?

Ohjaaja:

Nimi:

S-posti:

Puh:

_____:

Nimi:

S-posti:

Puh:

_____:

Nimi:

S-posti:

Puh:

_____:

Nimi:

S-posti:

Puh:

Ryhmän säännöt

Laaditaan säännöt yhdessä

Jokaisen ääni kuuluviin

Mihin sääntöihin haluan sitoutua?

Mitkä säännöt ovat minulle tärkeitä?

Esimerkkejä säännöistä:

1. Luottamuksellisuus: muiden asioista ei puhuta ulkopuolisille edes toiminnan päätyttyä
2. Kunnioittaminen: keskusteluissa ei loukata toisia
3. Sitoutuminen: toimintaan sitoudutaan ja mahdollisista poissaoloista ja myöhästymisistä pitää ilmoittaa
4. Puhelimet pidetään äänettömällä toiminnan aikana
5. Turvallisuus: jokainen vastaa itsestään ja siitä kuinka paljon haluaa itsestään kertoa

TEEMA 1

Vapaaehtoistoiminnan arvoja

Vapaaehtoistoiminnan ytimenä arvot:

USKO – TOIVO – RAKKAUS

Lähtökohtana **lähimmäisenrakkaus**

Arvo = tavoiteltava, hyvä, arvokas asia

Lähimmäisenrakkauden ilmauksia ovat:

- **Pyyteettömyys:** En tee tätä itseni takia
- **Myötätunto:** Kuuntelen, ymmärrän, en tuomitse
- **Rakkaus:** Rakasta lähimmäistä niin kuin itseäsi
- **Tasavertaisuus:** Kaikki saman arvoisia
- **Vastuullisuus:** Tarvittava tuki saatavilla
- **Laadukkuus:** Riittävä koulutus vapaaehtoisille

Keskustelua ja pohdintaa arvoista

- Pohdi itsellesi tärkeimpiä arvoja
- Mihin arvosi perustuvat?
- Mitkä seikat ovat elämäsi aikana muokanneet arvojasi?
- Pohdi yksin tai yhdessä:
 - Miksi haluan vapaaehtoistoimintaan?
 - Mitkä arvot saivat sinut mukaan toimintaan?
- Mitä toiveita sinulla on vapaaehtoistoimintaan liittyen?
- Mitä toivot voivasi antaa toisille, mitä toivot saavasi?

TEEMA 2: Arvostava kohtaaminen

Arvostaminen on asenne, joka toteutuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja **kohtaaminen** on taito, jota voi harjoitella. Arvostava kohtaaminen on taito, jota on mahdollista opetella ja kehittää tietoisesti. Sen taustalla vaikuttaa oma asenteemme, joka voi joko mahdollistaa tai estää arvostavan kohtaamisen toteutumisen. Lisäksi siihen liittyy vahvasti empatiakyky, jolla tarkoitetaan kykyä asettaa toisen ihmisen asemaan eli kykyä ymmärtää jokin tilanne toisen ihmisen silmin katsottuna.

Motivaatiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä perustaa, jonka pohjalta arvostamme toista ihmistä. Eli syytä ihmiskuvamme taustalla. Omahyväisyys ja itsekkyyks ovat ihmiselle tyypillisiä, luontaisia piirteitä ja siksi pyrkiessään **arvostavaan kohtamiseen** ihminen haastaa itsensä luopumaan omista käsityksistään ja totuuksistaan. Ihmiselle on myös haastavaa asettaa antamaan toiselle jotain ilman että odottaa vastinetta.

Arvostavassa kohtamisessa tärkeä lähtökohta on ymmärrys siitä, että elämään liittyvä kipu koskettaa meitä kaikkia. Riippumatta siitä keitä olemme, vaikeudet, epätietoisuus ja hämmennys elämään ja kuolemaan liittyvien kysymysten äärellä ovat meille kaikille yhteisiä. Elämän arvaamattomuus ja hallitsemattomuus ovat ihmisyyden ydintä ja sen äärellä olemme kaikki tasa-arvoisessa asemassa.

Ihmisen arvon ymmärtämisen pohjalla on oma elämänkäsityksemme ja sieltä nouseva **ihmiskäsitys**. Arvostaessamme toista ihmistä sellaisena kuin hän on, arvostamme samalla koko ihmisyyttä. Se sisältää tunteiden, kokemusten ja elämän arvostamista kaikissa muodoissaan. **Ihmisen arvo on aina vakio**. Se ei määräydy ihmisen saavutusten, epäonnistumisten, yhteiskunnallisen aseman, elämäntutkimuksen, luonteen, mielipiteiden tai varallisuuden mukaan. Siksi arvostava kohtaaminen on myös jokaisen kohtamamme ihmisen yksilöllisen ja ainutlaatuisen persoonan arvostamista sellaisenaan.

Lähde: Mattila, Kati-Pupita, 2010. Arvostava kohtaaminen, PS-kustannus: Juva

TEEMA 2: Arvostava kohtaaminen

Arvostaessamme toisen persoonaa, huomioimme jokaisen yksilöllisen elämäntarinan kokonaisvaltaisesti. Useinkaan emme tunne toisen ihmisen elämäntarinaa kokonaisuudessaan, emmekä siksi voi tehdä tulkintoja tai oletuksia sellaisesta, mistä ihminen ei meille itse ole kertonut. Elämäntarinoita on **kunnioitettava** ja vältettävä vähättelyä ja leimaamista perustuen ainoastaan ihmisen tämänhetkiseen tilanteeseen. **Huomioimme ja kunnioitamme** siis ihmisen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Arvostava kohtaaminen haastaa ihmisen myös paljastamaan oman epätäydellisyytensä ja keskeneräisyytensä. Siihen ei sisälly mielistelyä tai esittämistä. Aito nöyryys on oman itsen ja toisten ihmisten katsomista totuudellisella, hyväksyvällä katseella. Kyse on myös itsensä arvostamisesta kiitollisuuden, ei omahyväisyyden kautta. Aito nöyryys antaa ihmiselle valmiuksia myötätuntoon ja kyvyn jakaa ihmisten elämän kipuja.

Omat kipumme saavat meidät usein suhtautumaan ylimielisesti tai halveksuvasti muihin. Haluamme kelvata ja siten pyrkiä täydellisyyteen, jolloin helposti halveksimme epätäydellisyyksiä toisissa ihmisissä. Käytännössä arvostavaa kohtamista on joskus vaikeaa toteuttaa, vaikka taustalla olisikin tahtoa auttaa ja kunnioittaa muita. **Epäonnistuminen on osa ihmisyyttä** ja siten sallittua myös arvostavassa kohtamisessa. Jotta epäonnistumisista voi oppia, olisi ne kyettävä kohtamaan rehellisesti ja pohtimalla syitä siihen, miksi ei kyennyt toimimaan tarkoittamallaan tavalla.

Lähde: Mattila, Kati-Pupita, 2010. Arvostava kohtaaminen, PS-kustannus: Juva

Arvostava
kohtaaminen:

Keskustele ja
pohdi

- Miten kohtaan toisen?
- Milloin toisen arvostava kohtaaminen on helppoa?
- Milloin toisen arvostava kohtaaminen on vaikeaa?
- Miten voin opetella kohtaamaan arvostaen?

TEEMA 3

Toiminnan rajaaminen ja omasta jaksamisesta huolehtiminen

- **Arvosta itseäsi ja sitä mitä teet.** Muista kiittää itseäsi!
- **Keskustele** toisen vapaaehtoisen kanssa. **Tuntemusten jakaminen** voi auttaa mieltä painavaan asiaan.
- **Opettele uutta ja muista harrastukset.** Vapaa-aika, ulkoilu, liikunta ja oma aika on tärkeää hyvinvoinnillesi.
- **Muista ystävät ja läheiset.**
- **Pidä kirjaa** vapaaehtoistoiminnastasi. Kirjoittamalla ylös mitä teet, pystyt helposti seuraamaan osallistumistasi ja välttämään ylikuormittumiselta.
- Kirjoita ylös myös hyviä asioita. **Mukavat kokemukset auttavat huonona päivänä.**
- **Opettele sanomaan EI.** Kaikkea ei tarvitse tehdä. Joskus tauko saattaa olla paikallaan, jopa vapaaehtoistoiminnasta.
- **Pyydä apua.** Muista ohjaaja ja tukijoukot!
- Huolehdi siitä, että **elämässä on iloa!** Kunnon nauru voi tehdä ihmeitä.

Keskustelkaa ja pohtikaa ryhmässä

- Missä olen hyvä?
- Mikä auttaa kun minulla menee huonosti?
- Mistä voin pyytää apua? (Ystävät, sukulaiset, naapurit, sosiaalityö, neuvola, päiväkotiki, koulu, jne.)

TAPAAMISTEN LOPETTAMINEN

Jokainen tapaaminen on hyvä päättää ajatusten ja tunteiden purkamiseen

Palautetta annetaan ja saadaan

Kannustus auttaa jaksamaan

Viimeisellä tapaamiskerralla pyydetään palautetta myös kokonaisuuden onnistumisesta

Mitä ajatuksia tapaamiskerrasta?